

Ελληνισμός, Υποδούλωση, Τρομοκρατία και Δουλεία: Αφηγήσεις Δυτικών Περιηγητριών

Ειρήνη Καμπερίδου,
Επικ. Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Δυτικές περιηγήτριες του 17^{ου}, 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα επεξεργάζονται, με περίσσια λεπτομέρεια, τη θέση των υποτελών λαών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Χρησιμοποιούν όρους και εκφράσεις όπως τρομοκρατία, τρόμος, η αίσθηση του τρομερού φόβου, μαζικές σφαγές, εξολόθρευση, διωγμοί, εκφοβισμοί, βιασμοί, υποδούλωση και δουλεία. Εκείνες του 20^{ου} αιώνα χρησιμοποιούν όρους και εκφράσεις όπως λεηλασίες, βίαιες εκτοπίσεις, εξολόθρευση, πρόσφυγες, βάνουσα βασανιστήρια, εξόντωση, λιμοκτονία και αφανισμός όλων των στοιχείων που δεν ήταν ξεκάθαρα μουσουλμάνοι. Τα έργα και οι μαρτυρίες των δυτικών περιηγητριών, εκτός που προσφέρουν μία γυναικεία οπτική και προσέγγιση της Οθωμανικής πραγματικότητας, παρουσιάζουν και ένα πρωτότυπο υλικό για τη θέση των υποτελών λαών: Ελλήνων, Εβραίων, Αρμενίων, Τσιγγάνων, κ.ά. Χιλιάδες γυναίκες—Αγγλίδες, Γαλλίδες, Γερμανίδες, Σουηδέζες, Ελβετίδες, Αυστριακές και Αμερικανίδες—εξερεύνησαν, έζησαν ως μόνιμοι κάτοικοι· εργάστηκαν ως εθελόντριες, ιεραπόστολοι, εκπαιδευτικοί, νοσοκόμες, ζωγράφοι, γκουβερνάντες, υπηρέτριες, συνοδοί γυναικών της δυτικής ή της Οθωμανικής ελίτ σε περιοχές που θεωρούντο, κατά τις μαρτυρίες τους, βάρβαρες και επικίνδυνες για το γυναικείο φύλο, όπως η Μικρά Ασία, ο Πόντος και η Κύπρος. Πολλές επισκέφθηκαν, φιλοξενήθηκαν και εργάστηκαν σε διάφορα χαρέμια της οθωμανικής επικράτειας, ειδικά τον 18^ο και 19^ο αιώνα. Οι γυναικείες μαρτυρίες του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα εξετάζουν τη μη-ανοχή της διαφορετικότητας, τον κοινωνικό-

© Καμπερίδου, Ειρήνη (2016). *Ελληνισμός, Υποδούλωση, Τρομοκρατία και Δουλεία: Αφηγήσεις Δυτικών Περιηγητριών (HELLENISM, SUBJUGATION, TERRORISM AND SLAVERY: Personal Accounts by Western Women Travelers)*. Εισήγηση στο συνέδριο «Αθλητισμός – Πολιτισμός» του Συνδέσμου Φιλίας Εθνών (Σ.Φ.Ε.) σε συνεργασία με τη Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού (Σ.Ε.Φ.Α.Α.) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.). Δάφνη, Αθήνα, 28-29 Μαΐου 2016: υπό την Αιγίδα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ).

θηρσκευτικό ρατσισμό· τις φυλετικές χρωματολογικές και χωροταξικές διακρίσεις που επιβάλλονταν δια νόμου ή με άτυπες απαγορεύσεις στους Έλληνες, Αρμένιους και Εβραίους, ενώ εκείνες του 20ού αιώνα ασχολούνται με την Επανάσταση των Νεότουρκων (1908), τους διωγμούς των μη-μουσουλμάνων υπηκόων που ακολούθησαν, κυρίως των χριστιανών, τις γενοκτονίες των Αρμενίων, των Ποντίων, του Ελληνισμού γενικότερα, τη Μικρασιατική Καταστροφή, κ.ά. Οι άμεσου χαρακτήρα πληροφορίες που μας παρέχουν οι περιηγήτριες αποτελούν πολύτιμη και ουσιαστική πηγή πληροφόρησης για τη θέση των υποτελών λαών. Ωστόσο, παρατηρείται μία ιδιαίτερη ευαισθητοποίηση στις γυναικείες μαρτυρίες για την υποδούλωση εκείνων που αποκαλούν *απογόνους των αρχαίων Ελλήνων*, γεγονός που συνέβαλε στο να επικεντρωθεί ο γυναικείος λόγος στο ελληνικό στοιχείο, σε σύγκριση με τις περιγραφές για άλλους υπόδουλους/υποτελείς λαούς. Αντιπροσωπευτικό δείγμα των διωγμών και του περί ελληνισμού αντιλήψεων των δυτικών περιηγητριών αποτελούν οι γυναικείες μαρτυρίες που ακολουθούν.

Λέξεις κλειδιά: Υπόδουλος Ελληνισμός, φιλότιμο, παλικαριά, Οσμανική-Οθωμανική κοινωνία, νεομάρτυρες, κρυπτοχριστιανοί, εξισλαμισμός, πολυεθνική δουλεία, ευνουχισμός, χαρέμι, φύλο, τρόμος, τρομοκρατία

Hellenism, Subjugation, Terrorism and Slavery:

Personal Accounts by Western Women Travelers

Dr. Irene Kamberidou, Asst. Professor of Sociology

National and Kapodistrian University of Athens

European and American women of the 17th, 18th and 19th centuries, in their first-hand accounts on the position of the subjugated peoples of the Ottoman Empire—Hellenes (Greeks), Jews, Armenians, Gypsies, etc.—repeatedly use terms and expressions such as *terrorisme* (fr.), reign of terror, mass massacres, privileged rape, the Armenian massacres, persecutions, subjugation, enslavement and slavery. In the beginning of the 20th century, the accounts include phrases and terms such as *sweeping into oblivion all elements not pure Moslem*, refugees, orphans, terrified children, defiled women, extermination, starvation, *horrors of deportation*, the Kerasund horror, the Armenian horror, *Under the Blight of Horrible Fear and Great Massacres*, constant terror, cruel tortures, persecution and pillaging. This study is based on primary sources that provide additional evidence on the position of the subjugated races in ottoman society, primarily Asia Minor, so as to inspire new questions on Hellenism and Osmanli reality, including a gender perspective. Accordingly, the female discourse that follows is illustrative of the philhellenic movement of the period. It focuses on the Hellenes (Greeks) since women travelers believed they were the descendants of the ancient Hellenes, therefore dedicating more material to the *Greek element*. Indeed, thousands of women—English, French, German, Swedish, Swiss, Austrian, American—travelled in the 18th and 19th centuries. They explored, resided as permanent residents, worked or served as volunteers, missionaries, educators, teachers, nurses, artists,

© Καμπερίδου, Ειρήνη (2016) . *Ελληνισμός, Υποδούλωση, Τρομοκρατία και Δουλεία: Αφηγήσεις Δυτικών Περιηγητριών (HELLENISM, SUBJUGATION, TERRORISM AND SLAVERY: Personal Accounts by Western Women Travelers)*. Εισήγηση στο συνέδριο «Αθλητισμός – Πολιτισμός» του Συνδέσμου Φιλίας Εθνών (Σ.Φ.Ε.) σε συνεργασία με τη Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού (Σ.Ε.Φ.Α.Α.) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.). Δάφνη, Αθήνα, 28-29 Μαΐου 2016: υπό την Αιγίδα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ).

governesses, ladies in waiting or servants of the western elite in regions considered dangerous for the female gender, such as Asia Minor (Turkey), Pontos (Black Sea region) and Cyprus. Many were received as guests or employed in harems of all the ottoman classes, especially in the 19th century. The 18th and 19th century accounts on ottoman society discuss gender segregation; religious-racial intolerance and discrimination; persecutions of Christian subjects; imposed color discrimination and residential segregation according to race; the 1896 Armenian massacre in Constantinople, and so on. Twentieth century discourse spotlights the *Young Turk* nationalist movement (1908) and its subsequent persecutions of "all elements not pure Moslem": Armenian Genocide (1915-1917); Hellenic Genocide (1914-1923) i.e. in Asia Minor, Smyrna and that of the Pontian Greeks or Pontic Genocide.

Keywords: enslaved-subjugated Hellenism, Osmanli society, Ottoman reality, neo-martyrs, crypto-Christians, subjugation, islamization, multiethnic slavery institution, castration, harem, terror, terrorism